

Dat begrijp der gheheelder Bibelen int corte. : De thien gheboden, doer Moyses ghegheven, ende van Christo verclaert.

<https://hdl.handle.net/1874/427567>

Dat begriip

der gheheelder Bibelen,
int corte.

De thien ghe-

boden, doer Moyles gheghe-
uen, ende van Christo
verclaert.

Roma. xv.

Alle watter gheschreuen is dat is tot
onser leeringhe gheschreuen.

Mattys Romys

M. D. xliij.

Dat geheel

begriip der Bibelen.

Van God.

Deu. vi
i. Timo

ij.

Gene.

ix.

Exodi.

ix.

Gene. i

psal. c. iii

Exo. iii

Jerem. ix

Rom. ix

i. cor. xii

Rom. ix

Mat. xix

Jerem.

xviii.

Gene. i

Sap. ii.

Rom. b.

Ephe. ii.

Doz alleert ons de heylighe scriftuere der Bibelen dat ter een eenich God is/ almachtich/ noch beghin noch eynde hebbende die doer sijn goetheyt met sinen worde alle dinghen gheschapen ende ghemaect heeft/ van wien alle dinghen voort comen/ sonder wien niets niet en is/ rechtuaerdich en barmhertich/ diet al werct in allen na sinen wille/ totten welken men niet vraghen en mach/ waerom dat hijt aldus oft also doet.

Scheppinghe des menschs.

Voorts dat God selue Adam den eersten mensche na sijn beelt en gelijckenisse gheschapen heeft/ en heeft hem tot een heere gestelt ouer alle de gheschapen dinghe opter aerden.

Sonde.

De welke Adam doer haet ende nijt des duyuels/ den ghebode sijns Scheppers niet ghehoorsaem sijnde eerst ghesondicht heeft/ ende heeft de sonde in dese werelt gebracht/ alsulcke ende also groote/ dat wi die na den bleesche van hem ghebozen sijn/ door de sonde

Dat begrip der Sabelen.

de onderworpen worden der doot ende der berdoemenisse/ ghebracht onder dat soek en tyranie des duyuels.

Christus wordt beloest.

Dat oock van God den Vader Christus Gen. iij
Iesus sijn sone beloest is gheweest tot een sa xij. xxvi
lichmaker/ Adam/ Abraham/ Isaac/ Jacob/ xxvij.
Dauid/ ende den anderen vaders/ die haer
berlossen soude vanden sonden en tyranie
des duyuels/ de ghene die met leuenden ghe
looue op dese beloesten en oock in Christus
betrouwen souden/ dese berlossinghe van hē
ende door hē verwachende en verheydende.

Doude ende nieuwe Testament.

Dese beloeste is seer diuils verhaelt en Hebr. ij
vertelt in de boecken des ouden Testaments/
en dat oude Testament selue is dese beloeste:
Des ghelijc so wordt dat het nieuwe ghe
noemt / dwelcke leert dat de beloestnisse
veruult is.

De wet.

Maer ter wijlen dat vanden vaderen de
beloefde salicheyt en berlossinghe verwacht
werdt: aenghesien dat die natuerre des men
schē allulche is/ dat hi niet alleē en can/ maer
oock niet en wil bekennē dat hi een sondaer
is/ ende allulcken sondaer den welken de be
loefde salicheyt van noode si: so werdt de wet Er. xix.
van God ghegheue/ doer welcke de mensche xx.
bekennen mochtē de sonde/ en dat si sondaers Rom. vi
sijn/ aemerckende dat si van het ghene dat de

Dat gheheel begrip'

wet beuceelt/gheen dinc met gewilligher oft bereyder herte (ghelijc God eyfcht) en dede/maer onwillich/sonder lust/en als daer toe bedwonghen doer breefe vander hellen/die de wet dreyt/legghende: Vermaledijt is hi die niet en volherdt in de redenen der wet/noch dieso niet den wercke niet en volbrégt.

Deute.
xxvij.

Daerom so werdt dese wet ghegheuen/op dat de menschen daer doer bekénende de sonde en die ercheyt haers menscheliken herts/te bierichliken dorsten soude na de toecoemst

Gala.
iij.

Christi/de welke haer vanden sondē verlossen soude/ghelijc dat het den voden booz ghe

i. Coz. i.

figureert was in diuersche insettinghen/offeranden/en sacrificien haer boozgheschreuen

Hebz. x.

lijnde van God/niet dat si de sonden wech nemen mochten/maer si vermaendē alleen dat

Joan. i.

si afghenomen sonden worden doer den gheuooue en salicheyt doer Christum die haer beoefte was:welcke insettinghen nu te niete gedaen sijn doer Christus toecoemst/de welke is die warachtighe offerande des Vaders/wech nemende alle sonden.

Luce. ij.

Christus ons salichmakers toecoemst

Gal. iij

Ten lesten wt die boecken des nieuwe Te

Ephe. i

staments/dat anderde deel der Sibeln/wor

Rom. v

den wigeleert dat Christus die beoefte was/

Titu. iij

ende in de oude wet ghefigureert was/ghes

Ephe. ij

sonden is vanden Vader/in dien tijde die hi

Rom. v

by hem schien bestelt hadde/in dien tijde segghe ick dat alle boosheyt oueruloedich was.

Ende

der Sabelen.

Ende hi en werdt niet gefondē doer yemāts goede wercken (want si alle fondaers warē) maer op dat hi die warachtich is / de ouernloedighe rijkdommen sijnder ghenaden wtfkortē en volbrengghen soude / de welcke hi te voren beloest hadde.

Joan. i.
Ma. iij.
i. Jo. ij.
ij. Pet. i.
Luce. i.
Heb. ij.

Dat lam Gods.

Daer om so wordt ons opentlijcken inden nieuwē Testamente bewesen / dat Iesus Christus / dat warachtige lam en ghewarighe offerande ghecomen is / op dat hi ons den Vader verfoenen soude / voldoende inden cruyce de pijnen die ons om onse sonden van schult wegghen toebehoordē / en verlossen soude van de dienstbaerheyt des duyuels / den welken wi sondighende dienden / en ons tot sonen Gods verkiefen soude: ons geuende den warachtighen vrede ende gerustheyt des hertē / op dat wi boort aen de helle niet meer ontsien souden: welcke vrees verdreuen wordt met den ghelooue / betrouwen en sekerheyt / die ons de Vader gheeft / ons treckende tot sinen sone. Want dat ghelooue is een gaue Gods met welke wi gheloouē dat Christus in deser werelt ghecomen is / op dat hi de son daers salich maken soude / dwelck ghelooue so crachtich is / dat de ghene die dat hebben / begheeren alle wercken der liefden / na den exempel Christi allen menschen te doen ende te bewysen.

Rom. v.
Joā. ij.
vi.

i. Tim. i.
i. Jo. iij.

Dat begriff

Den heylighen Gheest.

1. cor. i. Want na dat si dat ghelooue ontfanghen
b. hebben / gheeft haer God sinen heylighen
gheest / met den welken hi alle gheloouighe
Eph. i. befeghelt / de welcke eenen pant is dat wi se-
Ro. viij. kerlijckē dat eewich leuen besitten sullen: en
b. dat selue gheeft onsen gheest getuychenisse /
en plant in ons dat ghelooue / dat wi kindere
Gods sijn / des ghelijcx oock flamen in onsen
leden stortende de liefde die Paulus die van
Corinthēn beschrijft.

Om dit ghelooue ende betrouwē in Chri-
stum / dwelcke doer de liefde werct / en haer
1. co. xij met den wercken der liefden verthoont den
Gala. v mensche daer toe verwekkende / om dat ghe-
looue worden wi gherechtuaerdicht / dat is /
die vader Christi / die oock ons macht is doer
1. hebz. i. hem onsen broeder / houdt ons oock voor ghe-
ij. cor. v rechtich en voor sijn sone / van sijnder ghenā
Titu. ij. den ons niet toerekenende onse sonden.

Goede wercken.

Voorts so is hi ghecomen / op dat wi doer
hem gesuyuert sijnde van sonden / ende God
den Vader gheheyligh sijnde / dat is ghewilt
sijnde tot ghebruyck des Vaders tot goede
wercken / verboochenende / de wercken des
bleschs / hem bruylichen dienen sonden in ge-
rechticheyt en heylicheyt alle de daghen ons
Luce. i. leuens / doer goede wercken / die God voor
Eph. ij bereyt heeft / om dat wi daer in wandelē sou-
den / betoonende dat wi sekerlijcken tot desen
ghenaden

der Bibelen.

ghenaden gheroepen sijn: so wie dese goede wercken niet en heeft/die betuycht dat hi dat ij. Pet. i ghelooue in Christum niet en heeft.

Christus ons meester.

Tot den welcken wi moeten toegaen/en met cloeckien moede hem na volghen/op dat Matth. hi ons leere/want hi is ons meester/saecht. xxi. en. moedich ende ootmoedich van herten. hi is krij. onse boozgangher ende exempel/handē welc Jo. xvij ken wi moeten leeren den reghel van wel te Ephe. v leuen. Soe so is hi boort meer ons Bisschop i. Pet. ij ende opperste Priester/alleē ons middelaer/ heb. iij die nu tot der rechter hant Gods des vaders i. Tim. ij sit/ons aduocaet en boozsprake sijnde/bid. heb. xij dende altijt booz ons/die sonder twijfel ber. i. Joā. ij crighen sal alle dat wi van hem oft in sinen Rom. vi naem vanden Vader begheeren/in dien dat Jo. xiiij wi begheerende gheloouen dat hijt also doen heb. iij sal als hi beloeft heeft. Daerom so wanneer wi ghesondicht hebben/so en laet ons niet outlicen met geheelen betrouwen onsen toeganch tot hem te nemen/met leuenden ende onwanckelbaren ghe looue/dat wi bernijerficheyt vercrighen sullen/want daerom is hi ghecomen/om dat hi de sondaers salich soude i. Tim. i maken /noch van ons en eycht hi oock an. Matth. ders niet/van dat wi tot hem comen souden. xi.

Dat oordeel.

Dese is sonder twijfel Christus Jesus/de welke na dat hi den mensche der sonden ghe ij. Thes. doot heeft met den gheest sijns monts/sitten ij. sal

Dat begrip der Bibelen.

- ff. Co. b** sal in sijnder maestheyt/om alle menschen te
Matth. oordeelen/ende yeghelycken te gheuen die
xxb. eyghentheyte des lichaens/na dat hi hem ghe-
hadt en gheleest heeft/het si goet oft quaet:
en hi sal legghē totten ghenen die tot sijnder
rechter siden sullen sijn: Coemt ghi ghebene
dijde nujns baders/besidt dat rijke dat b be-
reyt is vant aenbeghin der werelt. Maer die
tot sijnder linker hant sijn sullen/sal hi leg-
ghen: Saet wech van mi ghi vermaledijde
mit ewighe pier/dwelcke den duyuel ende
sinen enghelen bereyt is. Dan sal dat eynde
sijn/ende hi sal dat rijke sinen Vader ouer-
leueren.

- ff. Pe. i.** Op dat wi dat bekennen moghen / so sijn
ons vander goetheyt Gods doer sine gheest
de heylige scriftuerē der Bibelen gheleuert/
op dat wi bekennen en gheloouen moghen
datter een God is/ende Iesus Christus die
Jo. xvij hi ghelonden heeft/en op dat wi geloouende
ende **xx** in sinen naem dat ewich leuē hebben mogē.

- ff. Co. iij** Buyten dat fundament en mach noch en
can niemant een ander legghen. Ende sinte
Pauwels wenscht dien van God bericheyde
te sijn/die een ander ghelooue ende salicheyt
Galat. i bercondichde/dan doer Iesum Christū alleē/
ia al waert een enghel wt den hemel.

- Ro. xi.** Want wt hem/en doer hem/en in hē sijn
alle dinghen/wien metten Vader en heyligē
gheest si eere/ende lof/van ewicheyt tot
ewicheyt. **Ame. i.**

De thien ghe-

boden Gods, doer Moyles geghe-
uen/ende van Christus verclaert,

De eerste tafel.

De eerste ghebot.

Ich bē de Heere uwe God,
die v wt Egypten lant/ wt den
dienst huylē gheleyt heb. Exo. xx
Deu. vi
Ghi en sult gheen ander goden
neuen mi hebben. Ghi en sult v
gheen ghehouwen beeldē noch eenighe ghe-
lykenisse maken: noch van het ghene dat vo-
uen inden hemel is/ noch van datter benedē
opter aerden is/ oft van datter int water on-
der der aerden is. En aenbidtse niet/ noch en
dientse niet: wāt ick de Heere uwe God ben
kerck en valoers: die der vaders misdaet aen
de kinderen versoecke / tot int derde ende
vierde lidt der gheure die mi haten: en ick
doe beruhticheyt aen veel duyfenden die
mi lief hebben/ ende mijn gheboden houden,
Christus seyt.

Hoort Israel: De Heere onse God is een Marci.
xij.
Deu. vi
Matth.
iij.
eenich God. Ende ghi sult den Heere uwen
God lief hebben wt uwer gheheelder hertē/
wt uwer gheheelder sielen/ wt uwen ghe-
heelen verstande/ ende wt alle uwe crachtē.
Den Heere uwen God sult ghi aenbidden:
ende hem sult ghi alleen dienen.

¶

Dat

De thien gheboden
Dat tweede ghebot.

Ghi en sult den naem ws Heere
ws Gods niet te vergheefs ghebruycken:
want de heere en sal den ghenen niet on-
schuldich houden / die sinen naem te ver-
gheefs ghebruyct.

Christus.

Mat. 6.

Ghi hebt ghehoort dat tatten ouders ghe-
sproken is: Ghi en sult gheenen valsche eedt
doen / maer God nwen eedt houdē. Ende ick
legghe v liede / dat ghi in gheender manie-
ren sweeren en sult. Noch by den hemel / wāt
hi den stoel Gods is: noch by der aerden / wāt
se sijn boetbācke is: noch bi hierusalem / wāt
si een stadt van eenen grooten Coninck is:
noch bi v hooft en sult ghi niet sweeren: wāt
ghi niet een hayz swert noch wit maken en
moecht. / Paer v woordē sullen sijn: ja / ja: neē
neen: want alle dat hier bouen toe ghedaen
wordt / dat is banden quade.

Dat derde ghebot.

Sijt ghedachtich des Sabboths
dach / dat ghi dien heylight. Ses daghē suldy
arbeyden / en alle v werck doen: maer den se-
uensten dach is den Sabboth des heeren ws
Gods: dan en suldy gheen werck doe / noch v
sone / noch v dochter / noch v knecht / noch v
ionewijf / noch v vee / noch vrende knick / die
in uwer stadt poortē is. Want in ses daghē
maecte God hemel ende aerde / ende die
zee

Van Christus verclaert.

zee/ende al datter in is / ende hi ruste opten
leuenste dach. Hierom ghebenedide de Heere
den Sabboth dach / ende heyligde hem.

Christus.

Optē Sabboth sult ghi wel doē/ende en
wilt gheen quaet doē. De Sone des mensche **Matth.**
is een heere ouer den Sabboth. Die heere xij.
spreect door Elaias/datmen sinen Sabboth **Mar. iij**
heylight ende onderhoudt/als wi afdaten en
ophouden onsen wille te doen/ende onse qua **Maie.**
de wegghen te wandelen / ende onse onnutte **xlviij.**
woorden te spreken:als wi met woorden/ge **Maie.**
dachten ende werckē sinen wille doen/ende **xxvi.**
niet den onsen:als wi hem sijnē wille in ons
laten werckē:so dat wi ten leste totten rechtē
Sabboth en warachtighe ruste sullen comē/
te weten/totten eewighen leuen/het welck **heb. iijj**
ons Christus door sijn precioos bloet bercre
ghen heeft/die oock een heere ouer den Sab
both is.

De tweede tafel.

Dat vierde ghebot.

Ghi sult vader en moeder eerē:
op dat ghi langhe leeft inden lande dat v de
Heere uwe God gheuen sal.

Christus.

Eert vader ende moeder. Paulus seyt:
Eert v vader ende moeder:dat is het eerste **Matth.**
ghebot dat een belofte heeft/op dattet v wel **xb.**
ga/ende lanck leuich sijt opter aerden. **Eph. vi**
(Met dit ghebot worden wi van Christo **ghe**

S. ij.

ghe

De thien gheboden

Luce. ij. gheleert/niet alleen ons ouders te eeren/en
ouderdanich te sijn/ghehijc hi oock selue sijn-
der moeder en maghet Marien onderdanich
was/maer oock die in haren nooden by te
staen ende te helpen / als sijt van doen heb-
ben. **Matth. xv. Marc. vij.**)

Dat vijfte ghebot.

Ghi en sult niet doot slaen.

Christus.

Matth. v. Ghi hebt gehoozt dat tottē ouders gespro-
ken is: Ghi en sult niet doot slaen: want die
doot slaet/ die sal des oordeels schuldich sijn.
Maer ic segghe v lieden/ dat een yeghelick
die op sinen broeder vergramt/ die is des oor-
deels schuldich. Ende wie dat tot sinen broe-
der spreekt/ Racha/ die sal des raets schuldich
sijn. En wie tot sinen broeder spreekt lot oft
dwaes/ die is des hellchen byers schuldich.
Ghi hebt gehoozt datter ghesproken is: Ghi
sult uwen naasten beminnen/ende uwē vian-
ten/haten. Maer ic segghe v: hebt lief uwē vian-
ten:ghebenedijfse die v bermalēdigen/ende
doet wel den ghenen die v haten/ende bidt
voor de gene die v lijden aendoen en beruol-
ghen;op dat ghi kinderē moecht sijn vā uwē
Vader/ die inden hemel is/die sijn sonne laet
op gaen ouer de goede en quade menschen/
ende laet reeghenē ouer de rechtuaerdighe
ende onrechtuaerdighe.

Dat

Van Christus verclaert.

Dat seste ghebot.

Ghi en sult geen ouerspel doen.

Christus.

Ghi hebt gehoord dat tottē ouders gheseyt Matth.
15: Ghi en sult gheen ouerspel doen: maer ick v.
legghe v dat/so wie een wif aensiet/om haer
te begheeren/die heeft in sijn hert met haer
oue. spel ghedaen.

Dat seuenste ghebot.

Ghi en sult niet stelen.

Christus.

En stelt niet/en bedriecht niet. Oft yemāt
met v te rechte gaē wilt/en uwen rock nemē: Mar. 2
laet hem oock nemen uwen mantel. Gheeft Mat. 5
alle de ghene die v bidē: ende en weyghert i. Cori.
niet den ghenen die v yet af borghen wilt. vi.

Paulus.

Het is een groote misdaet onder v/dat ghi
metten anderen recht. Waer om en laet ghi v
niet lieuer onrecht doen: waer om en laet ghi
v niet lieuer verongelijcken? Maer ghi doet
selue onrecht/en verongelijct/ende dat den
broederen. Wie ghestolen heeft/die en stele Ephē.
niet meer/maer hi arbeyde en wercke mettē iiij.
handē wat redelijck is/op dat hi hebbe daer
mede dat hi den ghebrekenden in haer noot
onderstant doen mach.

Dat achste ghebot.

Ghi en sult gheen valsch ghetuyge
gheuen teghen uwen naesten.

S. iij.

Chri

Die thien gheboden
Christus.

Mar. x. En geeft gheē valsch getuyge. Ick segghe
Matth. v dat de menschen sullen rekeninghe gheue in
xij. den dach des oordeels van eenen yeghelijckē
onnutten woorde dat si ghesproken hebben.
Wat uwe woordē sult ghi gherechtuaerdicht
worden/ende wt uwe woorden sult ghi ver-
doemt worden. Paulus.

Eph. iij. En laet gheē buyl gheclap wt uwen mont
ende. b. gaen: maer wat ozbaerlijck totter beteringhe
is/daert noot doet/daert salich si te hooren:
Maer alle oncuysheyt ende onreynicheyt oft
ghiercheyt en laet van v niet geleyt worden/
ghelijct den heylighen betaemt: noch schande
lijcke woorden en sotte clappinghē/onnutte
iocherie/ende wat hem niet totter saken en
boecht/ maer veel meer danbaerheyt.

Dat neghenste ghebot.

Ghi en sult niet begheeren ws
naesten huys.

Dat thienste ghebot.

Ghi en sult niet begheeren ws
naesten wif/noch sinē knecht/noch sijn ionc-
wif/noch sinen osse/noch ezel/noch eenich
dinck dat hi heeft.

Matth. Christus.
xij. Ghi en sult niet begeeren. Want die soz
Marci. ghe deser weerelt/ende het bedroch der rijck
iij. dommen berduyt dat woort/ende wort on-
uruchtbaer. Paulus.

Van Christus verclaert.

Het is een groot ghewin wie Godsalich is/ ende laet hem ghenoeghen. Want wij en hebben niet in dese weerelt ghebracht/ daer om ist openbaer dat wij daer niet wt draghen en sullen. Als wi boetsel ende deesel hebben/ so laet ons te vreden sijn. Want die rijck wil len worden/ die vallen in becoringhe en stricken des Duyuels / ende in vele onbequame ende schadelijcke begeerten/ die den mensche tot verderffnisse ende te niet brengen. Wāt die wortel van alle quaet is begheerlicheyt/ de welke sommighe aenhanghende sijn van de n weghe ghedoelt/ ende hebben haer seluē in groot verdriet ghebracht.

Dese woorden die ick v heden ghebiede suldy ter herten nemen/ ende ghi sultse uwen kinderen vertellen/ ende daer afsprekē als ghi in v huys sidt/ oft opten weghe gaet/ als ghi slapen gaet oft op staet: ende ghi sultse tot een teeken aen uwe hant binden/ en si sullen v tot een ghedenck teeken sijn voor uwē ooghen: en ghi sultse aen de posten van uwen huys ende aen de porten schriuen.

Hoozt ende onderhoudt alle het ghene dat ick v ghebiede/ op dat het v wel ga/ ende uwē sonen na v inder eewicheyt/ als ghi doet dat goet ende wel behaechlijc is int aenschouwen ws Heeren ws Gods.

Doet dat wel behaechlijck ende goet is int aenschouwen des Heeren ws Gods/ op dat het v wel ga.

Die thien gheboden.

Deute. vij. Een peggelick van v en sal heden niet doe dat hem goet dunct/maer dat ic v beuele: ghi en sulter af noch toe doen.

Deute. xxxvij. Vermaledijt is hi die niet en volherdt in alle de woorden deser wet/noch die mette wercke en volbrengt.

Christus heeft ons van de vermaledijdinge des wets verlost/ doen hi booz ons vermaledijt werdt: want daer staet ghescreuen: Vermaledijt is alle de ghene die aent hout hangt: Op dat Abrahams ghebenedijdinghe onder de heydenen comen soude doer Christum Iesum: ende dat wi also den beloefden gheest doert ghelooou ontfanghen soudent.

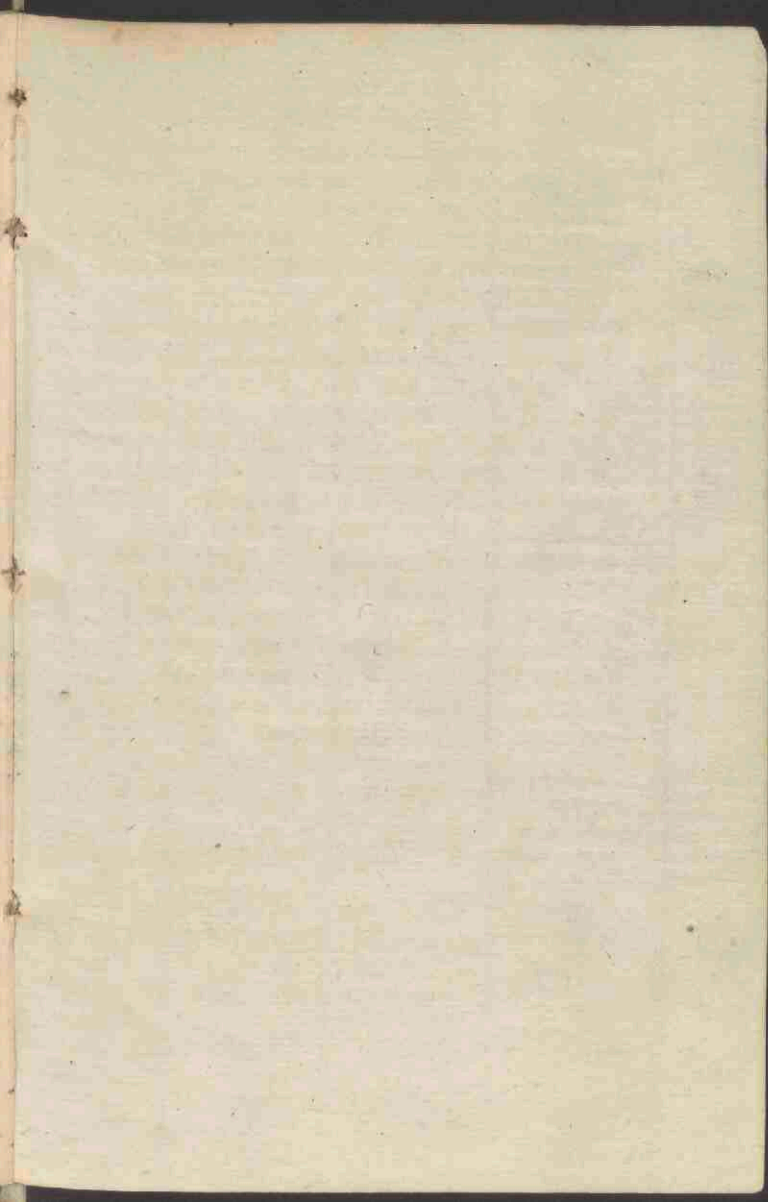
Iere. xxxi. Dit is het testament dat ick den huysen van Israel na dien daghen maken sal/ seyt de heere. **vij. re.** Ick sal mijn wetten in haer ghedachte stel ende. **x.** Ick sal haer God sijn/ ende si sullen mijn volc sijn.

Die mijn verbont houdt/ dien sal ick in minen heylighen berch leyden/ ende ick sal hem doen verblinden int huys mijnder bedinghe.

De wet des heeren is onbesmet/ bekeeren de die zielen.

Wel hem die in de wet des heere wadelt.

Ghedruet Tautwerpen/ in de Cammer
strate/ int huys van Delft/ by
Mattheus Trom.
Int jaer. **M. D.**
ende. **xlij.**

1. 3. 1. 2. 1.

